

KIETÄKIRJE

Toimâoovdânpyehtimeh njebžilis
škovlâsirdâšmäid Laapist

Rauna Rahko-Ravantti, Minna Körkkö,
Merja Paksuniemi, Sari Niemisalo

Lapin yliopiston rehtori on todennut päätöksessään 23.9.2020, että julkaisussa on rikottu hyvää tieteellistä käytäntöä. Sari Niemisalo olisi tullut mainita "Käsikirja: Toimenpide-esityksiä sujuviin koulutussiirtymiin Lapissa" kokoamisessa mukana olleena henkilönä. Sari Niemisalo on merkitty yhdeksi kokoajaksi julkaisuun. Lapin yliopistossa Lapin korkeakoulukirjasto toteuttaa julkaisuun päätöksen johdosta tehtävät lisäykset.

Rehtorin päätös 514/00.06.2017, 23.9.2020

KIETÂKIRJE

Toimâoovdânpyehtimeh njebžilis
škovlâsirdâšmáid Laapist

Rauna Rahko-Ravanti, Minna Körkkö,
Merja Paksuniemi

ISBN 978-952-484-981-4

Lapin yliopisto,
Kasvatustieteiden tiedekunta
Rovaniemi 2017

Paino: Lapin yliopistopaino

Kuvat: Marko Junttila & Iiro Rautiainen

Algäsäänih 6

Oppâkiäinu njobžilin – haavâ kuávdášlâš puátuseh 9

Toimâoovdânpyehtimeh 15

Kielâliih vuolgâsajeh 15

Siedâšmeh njobžilin-Sirdâšemmudo stiivrâlâš tahheid kyeskee
toimâoovdânpyehtimeh 17

Sosioemotonaallâš oppâmpirâs, skippáárkoskâvuotâ já peerâ toorjân-
škovlâmiánástus pyeredeijee tooimah 19

Lasetiätu toorjân 21

Käldeeh

Algäsäänih

Oppäkiäinu njobžilin – čielgiittäshaavâ ulmen lâi pyevtittiđ tiäđu, mon vievâst puáhtá tuárjuđ entisáid juávhoiid kullee uáppei sirdâšem vuáđuškoovlâst nube tääsi uáppoid sehe pyehtiđ uáinusân čuosâttâh-juávkun kullee vuáttámušáid sirdâšemmuđdoost já oovdânpyehtiđ čuávdusmaalijd, moi vievâst sirdâšmân uázžu njobžilvuodâ. Haavân uásálistii 40 sämi- já enâmânvärreijeueápped.

Taan kietâkirjeest oovdânpyehtip toimâavžuuttâsáid jieččân haavâst uázžum tiäđu vuáđuuld. Toimâavžuuttâsah vuáđuduveh haavâst almostittum raporttân. Haavâ amnstâhnurâmân, tutkâmušuásán já raapoort čälímân uásálistii Minna Körkkö, Sari Niemisalo, Merja Paksuniemi, Rauna Rahko-Ravantti já Maiju Saarreharju. Haavâ puoh puátuseh oovdânpuáhtojeh Siirdâlâšinstituut almostittem kirjeest Opintie sujuvaksi Lapissa¹ mast haavâ puátusij lasseen syergi äššitobdeeh loptejeh uáinusân kuávdášlumosijd teemaid. Opintie sujuvaksi Lapissa – kirjeest Nuorâ enâmânvärreijeiei amnâstuv nurrii, analysisistii já raportistii Minna Körkkö já Sari Niemisalo (k. Körkkö & Niemisalo, Maahanmuuttajaoppilaiden siirtymät perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen Lapissa,

¹Körkkö, Minna, Paksuniemi, Merja, Niemisalo, Sari & Rahko-Ravantti, Rauna. (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6.

” *Taan kietâkirjeest oovdânpyehtip toimâav-
žuuttâsâid jieččân haavâst uázžum tiäđu
vuáđuld.*

45–67), rävis enâmânvärrejeiei amnâstuv analysistii já raportistii Maiju Saarreharju já Merja Paksuniemi (kj. Saarreharju & Paksuniemi, ”Koska siitä saa hyvän elämän”, 69–95) já säminuorâi oppâkiäinu kiedâvuššee amnâstuv analysistij já raportistij Rauna Rahko-Ravantti (kj. Rahko-Ravantti, Saamelaisnuorten opintie Lapissa, 97–113). Kirje lii luuhâmnáál čujottâsâst: <http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/julkaisuja-sarja/Opintie-sujuvaksi-Lapissa-Siirtolaisuussinstituutti-J6.pdf>

Oovdânpyehtip kijttosijdân haavâ ruttâdem Euroop sosiaalruttâráajun, Laapi IPI -kuávdázân sehe Laapi ollâopâttâhân. Kijttep haavâst sahhiit-tállum ulmuid já oovtâstpargo peelijd, tiittäá taam čielgiittäš liičij lamaš máhđuttem olášuttiđ. Kijttosijdân oovdânpyehtip meid haavâ eres pargeid mávsuláš pargoost mon sij láá adelâm. Kijttep meid stivrimjuávhu jesânijđ äššitubdâmvuodâstis haavâ ääigi.

Ruávinjaargâst 16.2.2017

Rauna Rahko-Ravantti, Minna Körkkö já Merja Paksuniemi

Oppâkiäinu njebžilin – haavâ kuávdáslâš puátuseh

Säminuorah

- ▶ Uási nuorâin ooinij sämikielâ merhâšitten jieijâs puátteevuođâ tááhust. Kaavpugijn ässee säminuorah lijjii nievdâdâm, et oech sämikuávlun nube tääsi uáppoid.
- ▶ Kaavpugijn ässee säminuorah lijjii sahiittállâmääigi tuđâvááh jieijâs škoovlân já skipárijdis. Sij lijjii kuittâg vuáttám, et lijjii motomin tâi távjá šoddâm kivseduđ tâi olgoštuđ sämmilâšvuodâ keežild.
- ▶ Sämikuávlust nube táásán sirdâšem lii uáli merhâšittee proosees já uáppeeh rahtteteه oovtâstucâmân jo 7. luoka älgidijn.

- ▶ Oovtâstuuccâmvaljiimáid vaikuttij enâmustáá nuorâ jieijâs mielâkid-diivâšvuotâ, mut vuotân valdui meid perruu uáinu sehe motomijn tábáhtusâin ekonoomliih resursseh, ovdâmerkkân máhđulâšvuodâh jieijâs aassâmviäsu skappuumân vieres päikkikoddeest.
- ▶ Sämikuávlvlu ulguubeln ässee nuorah nievdâdii asâmist sämikuávlust. Pelduvváid taam peivinahhaar máhđulâšvuodâ adeleijen tooimâi sämikielâ táidü já tađe miel lekkâseijee pargomarkkâneh.
- ▶ Lii tehálâš, et sämikielâ máttááttâs adeluvvoo Laapist eres-uv kuávluin ko tuše sämikuávlust, tastko tot siäilut ohtâvuodâ madduid já addel máhđulâšvuodâ maccâmân, veikkâ maccâm njuškiiččij mottoom suhâpuolvâ pajjeel.
- ▶ Sâminuorah puátih kaavpugáid uáli ereslágán pirrâsist já kulttuurist. Uđđâ päikkikoddeest oppâlájádâs kolgâččij pasteđ faallâđ torjuu säämi kulttuuridentiteetân, amas sirdâšem šoddâđ uáppei liijgás lussâdin já styeresin já jođettiččii uápui koskâlditmân.

Nuorâ enâmânvärreijejuáppeeh

- ▶ Nuorâ enâmânvärreijeiei nube tääsi oovtâstuuccâmvaljiimáid vaikut enâmustáá nuorâi jieijâs mielâkiddiivâšvuotâ škovlimsyergi kuát-tá. Vuáđumáttááttâsân kellee PEU-hárjuttállâm (PEU=pargoelimân uápásmem) merhâšume nuorâi škovlimvaljiimáid lii viehâ ucce.

- ▶ Suomâkielâ táidu lii teháľumos enâmânvärrejejeenuorâi škovliittâslâš sirdâšem išedejeje tâi estee tahhee: Šiev suomâkielâ táidu oovded nuorâi škovlâpiergim já skippáarkoskâvuodâi šoddâm já addel máhđulâšvuodâ ucâľuđ jieijâs halijdem nube tääsi škovliittâsân. Heeitugis kielâtáidu toovvât vädisvuodâid škoovlâst já koskâttuvâi vädisvuodâid addiittâľmist väľdiaalmug uáppeiguin. Heitugávt suomâkielâ mättee uáppeeh iä velttidhánnáá ucâľuu jieijâs halijdem nube tääsi škovliittâsân, ko iä osko kielâtááidus kelijdiđ škoovlâst miänástuumân.
- ▶ Vuáruvaikuttâs suomâkielâľij uáppeiguin tuárju enâmânvärrejeijeetuávvášľâš uáppei suomâkielâ oppâm. Nuorâi sosiaallâš koskâvuodâi huksiimân škoovlâst ľiĉij pyeri kiddiđ huámášume.
- ▶ Enâmânvärrejejeenuorah tarbâšeh sierâtásásii torjuu škovlâjotteemis. Puohâin nuorâin iä lah vuáđuškoovlá nuvâľijn kelijdejeje kielâľiuh tâi akateemliuh kiärgusvuodah, moi vievâst sij puávtáĉĉii ucâľuđ nube tääsi áámmáťľâš vuáđuškovliittâsân tâi ľuvâttâhškovliittâsân. Tâid uáppeid sirdâšemmodo škovliittâs, tegu välmejejeje škovliittâs, puáhtá ľeđe šiev molsâiähtu.
- ▶ Uáppustivrejejein lii stuorrâ merhâšume enâmânvärrejejeenuorâi škovliittâslâš sirdâšmij ľuhostuumeest. Uáppustivrejejei pargon lii visásmittiđ, et nuorah taheh škovliittâsvaljiimijđ kelijdejeje tiäđu vievâst.

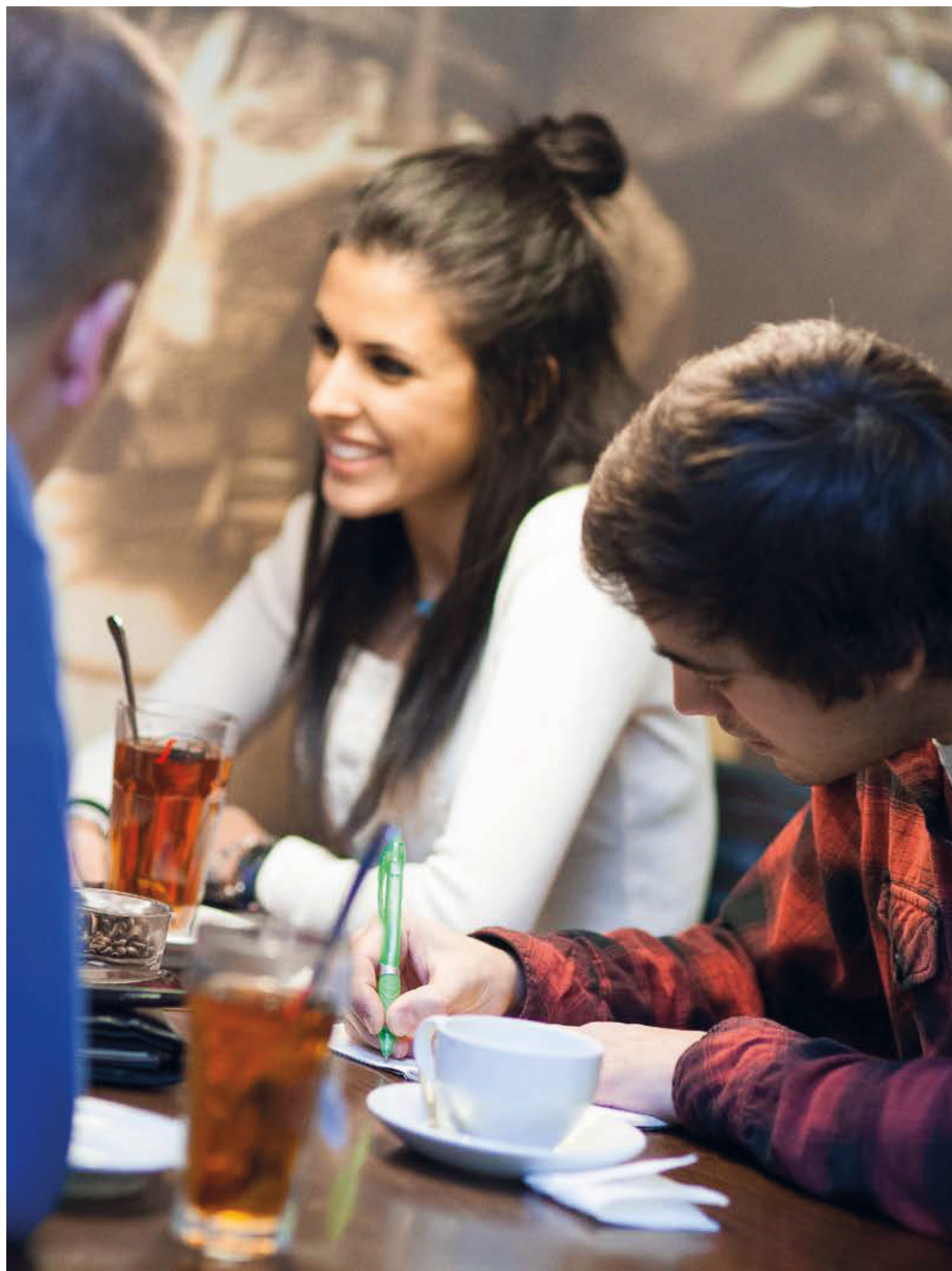
- Enâmânvärrejeeperrui vaanhimeh pyehtih uásálistiđ aktiivlávť párnáidis škovlájotemân tuše, jis sij haldâšeh suomâkielâ. Puoh perruujesâneh kolgâččii oppâđ kelijdeijee suomâ-kielâ tááidũ.
- Uási enâmânvärrejejeenuorâin uáiná puátteevuodâs lemin Maadâ-Suomâst. Suijân taas láá máddáá Suomâ pyerebeh uáppu- já pargouázžummáhđulâšvuodah.

Rävis enâmânvärrejejeuáppeeh

- ▶ Rävis enâmânvärrejejei nube täási oovtâstuccâmvaljiimáid vaikuttij mielâkiddiivâšvuotâ syergi kuáttá, puátteevuodâ vuáváámeh jotkâuápuin, pargo uázžum máhđulâšvuodah já aldapirrâs vuáttámušah já ravvuuh. Párgohárjuttállâm tehálâšvuotâ vuottui pyerebeht-uv suomâkielâ oppâm riäidun ko pargo uázžum tâi škoviittâsvaljiimij tááhust.
- ▶ Máhđulâšvuotâ juátkiđ uápuid ámáttân maid lâi porgâm jo kuá-tueennámstis, lii ucce. Merhâšitteemusah suujah láá suomâkielâ máttimettumvuotâ sehe haalu peessâđ jotelávť pargomaailmân.
- ▶ Tutkâmušân uásálistee puátteevuodâ vuáváámáid kuulâi tuoivâ paargon pesâmist já eellim jotkuumist Tave- tâi Maadâ-Suomâst. Taat tuárju jurduu tast, et piejâmáin naavzâid škoviittâsân, piäijojeh naavzah siämmást puátteevuodâ pargeid Suomâst.

- ▶ Suomâkielâ mättimettumvuotâ tuáimá iästun uásán luvâttâhuápoid, tastko peessâm luvâttâhân váátá uáppest noonâ máttááttâskielâ tááiđu. Rävisin Suomân varrim ulmui peessâm aaleeb tääsi škovliittâsân lii räijejum.
- ▶ Škoovlâ faallâm máttááttâslâš toorjâ vuottui kelijdeijen. Máttáátteijeh olášuttii sierânittem máttááttâsâstis.
- ▶ Perruu torjuu já iše merhâšem lâi oopâi ovdánmist styeres. Perruu jesânij heeitugis suomâkielâ tááiđu já škoovlâi jotehánnáávuotâ lijiii räijejeijee tahheeh torjuu uázžumist.
- ▶ Jiejâs mietimielâlâš munejuurdâ vaikuttij positiivlâvt oppâmân já tást lâi merhâšittee vaikuttâs uápuin ovdánmist.
- ▶ Sirdâšemmuudoost finnejum toorjâ máttáátteijein já uáppustivreijein lâi merhâšittee sajattuvâst. Sirdâšemmuudo tuárjon käibidui meid eres toorjâ, tegu: maangâi hárjuttâllâmpeessâmiskosij toohâm, sirdâšemmuudoost lamaš uáppe kolliištâlmeh, moi ääigi sij muštâlii jiejâs vuáttámušâin já uápuin vuáđuškoovlâ maŋa.
- ▶ Suomâkielâ hárjuttâllâm škoovlâ ulguubeln vuottui tárbulâžžân já tuoivân lâi meid vuáruváikuttâs vuáđusyemmilijguin.
- ▶ Uápui toorjân škovlâpeeivi ulguubeln käibidui merikoskâsâš liäksukerhomáhđulâšvuotâ, tastko päikkipargoi toohâm lâi pááihui hástulâš ige luhostum.

Toimâoovdânpyehtimeh

Kielâliih vuolgâsajeh

Sämikielâ tuárjum

Säminuorâi pehti sirdâšem luándust taha eromâšin tot, et nube tääsist máhđulâšvuotâ uáppoid sämikielân ucco tâi nohá ollásávt. Sämikielah láá uhkevuálásiih já sämikielâ siäilum tarbâšičij ubâ ohtsâškode torjuu.

- ▶ Tahhoo máhđulâžžân ubâ vuáđuškoovlâ luuhâm sämikielân.
- ▶ Lasettuvoo sämikielâ máttááttâs áámmátlijn oppâlájádâsâin já luvâttâhškovliittâsâst.
- ▶ Tahhoo máhđulâžžân sämikielâ luuhâm ubâ Laapi kuávlust.

Suomâkielâ tááiđu tuárjum

Suomâkielâ máttim vaikuttij ohtân merhâšitteemus tahhen enâmân-värreijejuuáppei škovlâsirdâsmáid puohâin ahejuávhuin. Suomâkielâ tááiđu lii tergâdis tahhee meid syemmilâš ohtsâškoodán integrisistuumist já páihástuumeest sehe skippáarkoskâvuodâi čuolmâmist.

- ▶ Adeluvoo uáppeid persovnlâš toorjâ suomâkielâ oppâmist ubâ škovlâpálgá ääigi.
- ▶ Toorjâviärmáduv, tegu perruu, suomâkielâ tááiđu máttim nanduvoo.
- ▶ Viggoo mietivaikuttiđ skippáarkoskâvuodâi uázžumân vuáđuualmug koskâvuodâst.
- ▶ Adeluvoo máhđulâšvuotâ suomâkielâ hárttâlmân meid škoovlâ ulguupiälááš toimâmist já uárnejuvoo toimâm jieškote-uv puđaldâsmáhđulâšvuodâi ohtâvuodâst.
- ▶ Oovdânpuáhtoo ohtân molsâiähtun kielâtááiđu lasseetmân enâmânvärreijejuuáppeid uáivildum 10. luokaid, já talle iävtuh peessâđ jieijâs halijdem nube tääsi uáppoid šaddeh máhđulâžžân.
- ▶ Adeluvoo máhđulâšvuotâ toohâđ peessâmiskosij hárttâllâmis-kosijd tuárvi távjá.
- ▶ Ráhtojeh valmâš sánáduvah, main lii ävkki nube tääsi uápuin já puáttee ámáttist.
- ▶ Vuávájuvvojeh kuursah, main išeduvoo suomâkielâ tááiđu ovdânem, väldimâin vuotân puáttee oppâlájádâs, tegu luvtâth.
- ▶ Vuávájuvvojeh uáppukiärgusvuodâid pyredeijee kuursah nube tääsi uápui aalgâst.

Sirdâšmeh njebžilin – Sirdâšemudo stiivrâlâš tahheid kyeskee toimâoovdânpyehtimeh

Lođâsmuddoost kiävttojuh resurseh, mut tast peerusthännáá sirdâšemudo vuáđuškovliittâs nube táásán hemâdij tâi eestij eres lasseen välmeijjee školvittâs váilum, ucessiähá oovtâstpargo sirdâšemudo oppâlájádâsâi kooskâst ja oppâlájádâsâi eennâmtiedâlâš sajadâh. Nuorah käibidii lase persovnlâš torjuu, stivrim, aitârdem, ravvim já rávis ulmuu nanodem tast, et vuosâsajasâš oppâlájádâšvaljim lâi rievtis. Uási uáppein käibidij vala lasetiäđu jieškote-uvlágán škovlimmáhđulâš-vuodâin vuáđuškoovlá maŋa, moh tuárjuččii sii valjimproosees já valmâštume tuoivâámáttân. Uási ličij halijdâm vala laseääigi smiettâmân, ovdil stuorrâ miärádâs toohâm uápui juátkim háárán. Torjuu uázžum lii kiddâ resurssijn, moh láá kiävtust, já main puáhtá čuávvuđ kuávlulâš eresárvulâšvuotâ. Hástusin uápui keežild värreijee sâminuorâi uásild lâi távjá uđđâ kulttuurân vuáhádume já ton njuolgâdusâi oppâm. Enâmânvärreijeeuáppei ohtânem vuáđumáttááttâs juávhoid vuottui koskâttuvâi hástulâžžân.

- ▶ Fálloo uáppei máhđulâšvuotâ persovnlâš stivriimân.
- ▶ Oovdânpuáhtoo 10. luoka máhđulâšvuotâ, jis uáppee taarbâš lasseääigi miärádâs tohâmân.
- ▶ Lasettuvvojuh uáppeid persovnlíih toorjâhäämih.
- ▶ Nube tääsi oovtâstucâmân rahttâattoo ubâ paješkoovlá ääigi.

- ▶ Nanoduvoo viärdásâštoorjâtoimâm, uásilistuttojeh vaanhimeh prosessân já lasettuvoo jo sirdâšemmudo jottáám uáppei vuát-támušái jyehim mentortoimâm pehti.
- ▶ Lasettuvoo PEU-hárjuttállâm já uáppei jotkâuápputuoivui koskâsâš ohtâvuotâ aalgâtmáin puátteevuođâ já áámmát vuávám paješkoov-lâst puorijn aagijn. Návt nuoráid adeluvoo tuárvi äigi uápásmuđ sierâlágán ámáttáid já škovliittâssuorgijd, moh láá sijnân jiärmáliih.
- ▶ Ovdeduvvojeh enâmânvärreijejuáppei páihástumeškovliittâsâst čodâldittem pargohárjuttállâmpuudah, já talle ävkki paargon pees-sâm já škovliittâs tááhust maksimistoo.

” *Uápee škovlâsirdâsmij luhostuumeest jieškote-uv peelij, tegu pirâstittee siär-vus, škoovlâ já perruu oovtâstpargo lii tehálâš.*

Sosioemotionaallâš oppâmpiirâs, skippáárkoskâvuodâh já peerâ toorjân – škovlâmiánástus pyredeijee toomah

Škoovlah já toi lattimvyevih távjá tuodânálásubbooht uđâsmiteh tááláid sosiaallâš lattimvuovijd. Vâldikulttuur haldâšejee sajattâh lii-uv táválub ko kulttuurij ohtsâš lahtosase, mii addel máhđulâšvuodâ oppâmân. Taan keežild áppádeh škoovlâin vâldiđ vuotân vâldikulttuurist puáttee párnái, nuorâi já perrui táárbuid, tastko toh láá täsitiädust škoovlâ árvuiguin já toimâmkulttuuráin. Taan keežild etnisisâš ucceeplovoin puáttee párnááh já nuorah láá-uv škovlâsirdâšmijn eromâš pargo oovdâst: sij tuáimih kyevti makrosysteem kooskâst: vuáruttuvâi jieijâs kulttuurist pääihist já aldasiärvusist já vuáruttuvâi vâldikulttuurist já kuohtuin sij tuáimih nube kulttuur tulkkân. Távjá taat meid tábáhtuvá viehâ jiečânâssávt, tastko aldapirrâsist ij lah siämmáálágán máhđulâšvuotâ tuárjuđ párnáá ja nuorâ škoovlâjotemist ko vâldikulttuurist puáttee perruin. Vaanhimijn já eres aldasâš ulmuin iä velttidhännáá lah ollágin persovnlíih vuáttámušah syemmilâš škoovlâst já škovlâvuáhâduvâst, iäge sij tondiet ibbeerd ovdâmerkkân škoovlâ vátámâšâid tâi škoovlâst tábáhtuvvee aašijd.

Perruu adelem torjuu já iše mehâšume iidij-uv merhâšittee tahhen uápui ovdánmist. Taan keežild uáppee škovlâsirdâsmij luhostuumeest jieškote-uv peelij, tegu pirâstíttee siärvus, škoovlâ já perruu oovtâstpargo lii tehâlâš. Siärvus já škoovlâ koskâsâš kyeimivuodâ luhostume vátá puoh čonâsjuávhui já páihálii kiendlâšhaldâttuv juátkojeijee torjuu.

- ▶ Váldoo vuotân kulttuursensitiivlâšvuotâ já adeluvoo máttáátteijeid tuárvi tiätu já riäiduh jieškote-uv kulttuurtuávvin puáttee uáppei persovnlâš vuotânväldimân.
- ▶ Adeluvoo tuárvi toorjâ uáppée olesváldälâš ovdánmân kiddiimáin huámášume oppâsiskáldâssäid, máttááttâsmateriaalân sehe škoovlâ tooimân já táárbu mielđ toh vala kiedâvuššojeh.
- ▶ Lasettuvvojeh njezbžilis kommunikistem iävtuh ávusvuodâ, perustem já ulmuu eromâšvuodâ já persovnlâšvuodâ kunnijättem vievâst.
- ▶ Škuáivlejuvojeh mentortoimâmân nube tääsi uáppeeh, kiäh láá jo sirdâšemudo vuáttám. Tahhoo täst pissoo vuáhádâh.
- ▶ Táárbu mielđ ovdeduvvojeh škoovlâ toimâmkulttuur já toimâmvyevih nuuvt, et toh palváleh škoovlâ uáppei etnisâš maangânálásâšvuodâ já pyereestvaijeem.
- ▶ Vuáđuduvvojeh škovlâpeeivi maŋa tuáimee liäksukerhoh, main lii máhđulâšvuotâ finniđ iše päikkipargoi tohâmân.
- ▶ Uásálistittojeh perruujesâneh škovlâjotteem tuárjumân já oovtâstpaargon škovlâin ovdiist pehtilubboht eres lasseen škoovlâst tuáimee vaanhimijkerhoi pehti.
- ▶ Uárnejuvoo enâmânvärreijeetuáváslâšúáppei vaanhimáid kielâškovliittâs, moin sijnân adeluvvojeh pyerebeh iävtuh uásálistiđ oovtâstpaargon škovlâin.
- ▶ Tuárjoo enâmânvärreijeetuáváslâšúáppei já syemmilâšúáppei koskâsâš vuáruvaikuttâs.
- ▶ Tuárjojeh jieškote-uv etnisijn juávhuin puáttee uáppei koskâsih skippáarkoskâvuodâh.

Lasetiätu toorjân

Oovtâstuuccâm, škovlim, áámmátvaljiniskoseh:

<https://opintopolku.fi/wp/fi/>

<https://www.studentum.fi/>

<http://www.infopankki.fi/fi/etusivu>

<http://www.mol.fi/avo/>

<http://www.uramyrsky.fi/Mansikkapaikka/index.html>

http://samediggi.fi/nuorat/images/pdf_tiedostot/

oahppoofela.fi_web.pdf

Sirdâšemmudo škovliittâsâin:

<http://www.edulappi.fi/fi/Nuorelle/VALMA>

<http://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/koulutus/peruskoulun-jalkeen/lukioon-valmistava-koulutus>

Käldeeh

Körkkö, Minna & Niemisalo, Sari (2017): Maahanmuuttajaoppilaiden siirtymät perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen Lapissa. Teoksessa M. Körkkö, M. Paksuniemi, S. Niemisalo & R. Rahko-Ravantti (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6, 45–67.

Körkkö, Minna, Paksuniemi, Merja, Niemisalo, Sari & Rahko-Ravantti, Rauna (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6.

Rahko-Ravantti, Rauna (2017): Saamelaisnuorten opintie Lapissa. Teoksessa M. Körkkö, M. Paksuniemi, S. Niemisalo & R. Rahko-Ravantti (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6, 97–113.

Saarreharju, Maiju & Paksuniemi, Merja (2017): "Koska siitä saa hyvän elämän". Teoksessa M. Körkkö, M. Paksuniemi, S. Niemisalo & R. Rahko-Ravantti (toim.) (2017): Opintie sujuvaksi Lapissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Julkaisuja 6, 69–95.

